

Avusturya İktisat Okulu'nun Metodolojik İlkeleri

Muhammet Buğra Sucu*

Öz

Avusturya İktisat Okulu (AİO), on dokuzuncu yüzyılın sonlarında Carl Menger tarafından kurulmuş ve insan eylemi merkezli bir ekonomik yaklaşım geliştirmiştir. AİO'nun metodolojisi, ana akım neoklasik iktisattan farklılaşarak subjektivizm, metodolojik bireycilik ve praksiyoloji gibi temel ilkeler üzerine inşa edilmiştir. AİO'nun temel argümanı, iktisadi analizlerin bireylerin öznel tercihleri ve dinamik planlamaları üzerinden gerçekleştirilmesi gerektiğidir. Matematiksel modelleme yerine, nedensel analiz ve sözel mantık, Avusturya yaklaşımının temel araçlarıdır.

Bu çalışma, AİO'nun metodolojik özgünlüğünü, neoklasik iktisatla arasındaki temel farkları ele almaktadır. AİO'nun düşünce yapısı, sadece ekonomik analizlere değil, aynı zamanda disiplinler arası çalışmalara da ilham kaynağı olmuştur. İnsan davranışlarının karmaşıklığını ve öngörülemezliğini merkeze alan bu yaklaşım, modern iktisadi düşüncenin evriminde önemli bir dönüm noktasıdır.

Anahtar Kelimeler: Avusturya İktisat Okulu, Subjektivizm, Metodolojik Bireycilik, Praksiyoloji.

The Methodological Principles of the Austrian School of Economics

Abstract

The Austrian School of Economics (ASE) was founded in the late nineteenth century by Carl Menger and developed an economic approach centered on human action. The methodology of the ASE diverges from mainstream neoclassical economics and is built upon fundamental principles such as subjectivism, methodological individualism, and praxeology. The core argument of the ASE is that economic analyses should be conducted based on subjective preferences and dynamic planning of individuals. Instead of mathematical modeling, causal analysis and verbal logic are the primary tools of the Austrian approach.

This study examines the methodological distinctiveness of the ASE and its fundamental differences from neoclassical economics. The intellectual framework of the Austrian School has inspired not only economic analyses but also interdisciplinary studies. By placing the complexity and unpredictability of human behavior at its core, this approach represents a significant turning point in the evolution of modern economic thought.

Keywords: Austrian School of Economics, Subjectivism, Methodological Individualism, Praxeology.

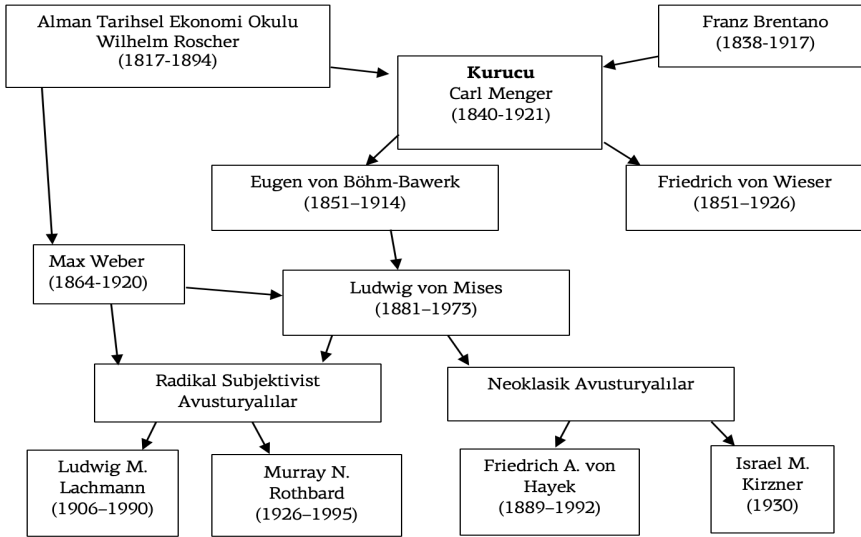
*Dr., Uzman | Türkiye Büyük Millet Meclisi | bugrasucu@gmail.com
ORCID: 0009-0004-0780-1625 | DOI: 10.36484/liberal.1632210
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 30, Sayı: 118, Bahar 2025, ss. 231- 252.
Gönderim Tarihi: 3 Şubat 2025 | Kabul Tarihi: 10 Haziran 2025

Giriş

İkinci sanayi devrimi olarak da nitelendirilen 1870'lerde Batı Avrupa'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkan yeni fikir ve icatlar insan yaşamındaki en büyük dönüşümlerden biri olmuştur. Bu dönemde bilgi, toplumsal ilişkiler, bireysel ve toplumsal deneyim, yaşamı sürdüren ve hayatı tatmin eden malların tüketimi köklü bir değişikliğe uğramıştır (Schleifer, 2018: 395). İktisat biliminde de neoklasik iktisadi analiz devrimi bu yıllarda gerçekleşmiştir (Tobin, 1985: 28). Yaşanan bu iktisadi devrim Avrupa'nın üç farklı noktasında birbirinden bağımsız paradigmaları ortaya çıkarmıştır. Fransa ve İngiltere'den ayrı olarak Avusturyalı iktisatçılar; teorilerini, ana akım iktisattan net bir şekilde ayrılan varsayımlara ve yöntemlere dayandırmıştır (Spadaro, 1978: vii-xi).

Avusturya İktisat Okulu (AİÖ), on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde Viyana'da Carl Menger¹ tarafından kurulmuş bir iktisadi düşünce okuludur. AİÖ temelde neoklasizmin özüne karşı radikal paradigmatik bir meydan okuma olarak değerlendirilebilir (Garnett, 2006: 523) Viyana İktisat Okulu olarak da isimlendirilen (Schulak ve Unterkofler, 2011: xv) AİÖ'nun on dokuzuncu yüzyılda öncüleri Carl Menger dışında Eugen von Böhm-Bawerk ve Friedrich von Wieser olmuştur. Yirminci yüzyılda ise Ludwig von Mises'in ardından Friedrich A. von Hayek, Murray N. Rothbard, Israel Kirzner ve Ludwig M. Lachmann okulun başlıca temsilcileri olarak ön plana çıkmaktadır.

Şekil 1: Avusturya İktisat Okulu'nun Önemli İsimleri (Yu ve Shiu, 2011: 148)

¹ Carl Menger'in ilk kez 1871 yılında yayınlanan İktisadın Prensipleri (*Grundsätze der Volkswirtschaftslehre*) adlı eseri Avusturya İktisat Okulu'nun kuruluşu olarak kabul edilmektedir (Boettke ve Coyne, 2023: 330).

1950'li, 1960'lı yıllarda Mises'in teorileri AİÖ'yu tam anlamıyla temsil etmektedir. Ancak sonraki dönemde AİÖ içinde net bir uzlaşıdan bahsedilememektedir. Menger, Hayek, Mises, Lachmann, Rothbard ve Kirzner'in kendi aralarındaki teorik ihtilaflara rağmen, bu düşünürlerin çalışmaları bir bütün olarak AİÖ'nun anlamının ve özünün temel parçaları olarak kabul edilmektedir (Vaughn, 1994: xi, 114).

Bu çalışmanın amacı AİÖ içindeki ihtilafları incelemekten ziyade, okulun genel metodolojik yaklaşımlarını ele alarak ana akım teoriden farkını ortaya koymaktır. Diğer yandan Coase'nin (1999) Uluslararası Yeni Kurumsal Ekonomi Topluluğu Yıllık Konferansı'nın açılış konuşmasında değindiği üzere *“iktisat bilimi yıllar içinde giderek daha soyut ve gerçek dündeki olaylardan kopuk hale gelmektedir”*. Bu makalenin ortaya sunmak istediği ya da daha doğru bir ifadeyle okuyucunun zihninde bırakmak istediği odak nokta, iktisat biliminin yalnızca soyut teorilerden, tek tipleştirilmiş birey varsayımlarından ibaret olmadığıdır. Yalnız şu konuyu belirtmekte fayda vardır ki çalışma neoklasik iktisat varsayımlarını eleştirme gayretinde değildir. Nitekim görüşüme göre; bir teorinin başarısı, gerçeği açıklama gücünde değil ortaya koyduğu varsayımlar doğrultusunda test edildiğinde her defasında ne kadar tutarlı sonuçlar elde edebildiğindedir.

AİÖ, her ne kadar geleneksel iktisada göre oldukça farklı metodolojik ilke ve varsayımlara sahip olsa da Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da başta iktisat bilimi olmak üzere modern sosyal bilimlerin gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur. Ana akım neoklasik paradigma, model tabanlı ampirist yöntemlere ve matematiğe yoğun bir şekilde bağımlı iken, Avusturya ekolü “nedensel” ve “gerçekçi” yaklaşımı, aprioristik çıkarımı ve sözel mantığı kullanmaktadır. Diğer yandan Keynesyen literatürün 1970'lerde yaşanan iktisadi krizler karşısında teorik anlamda yetersiz kalması, bu tarihlerden itibaren iktisat dünyasında metodolojik karmaşıklığın giderek artmasına yol açmıştır (Rothbard, 1995: 43, 44). Bu bağlamda Avusturyalıların² metodolojisinin incelenmesi iktisat bilimi araştırmacıları için önemli hale gelmektedir.

Avusturya İktisat Okulu'nun Metodolojik İlkeleri

AİÖ'nun iktisadi araştırma teknikleri ve yöntemlerinde uyguladığı metodoloji, ana akım iktisat okullarından önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Avusturyalılar, iktisat bilimi ile doğa bilimlerinin inceleme alanlarının oldukça farklı olduğu gerekçesiyle, iktisat biliminin doğa bilimlerinin araştır-

2 Bu makalede, Avusturya ekolü ve Avusturyalılar (O'Driscoll ve Rizzo, 1985: xiii) terimleri AİÖ'yu temsilen, anlatımda akışı sağlamak adına aynı anlamda kullanılmıştır.

ma yöntemlerini benimsemesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir (Rothbard, 1995: 56; 2011: 12, 13, 17; Mises, 1998: 347).

AİO'ya göre iktisat, insan eylemiyle, yani "bireylerin subjektif amaçlarına ulaşmak için en uygun araçları seçme süreciyle" ilgilenen bir bilim dalıdır. Bu nedenle subjektivizm, Avusturya ekolünün metodolojik temelini oluşturmaktadır. AİO, iktisadi analizlerde -bireylerin değerlemelerinin, motivasyonlarının ve tercihlerinin- belirleyici olduğunu savunarak, iktisadın yalnızca objektif ve niceliksel değişkenlere indirgenemeyeceğini vurgulamaktadır. Bu çerçevede AİO iktisatçılarına göre, praksiyoloji³ (*praxeology*), yani "insan eylemi bilimi", iktisadi incelemeler için en sağlam temeli sunmaktadır. (Jędruchiewicz, 2016: 18).

AİO'nun praksiyoloji anlayışına göre, iktisadi yasalar, deneysel yöntemlerle değil iktisadi olgulara dair evrensel geçerliliği olan çıkarımlara ulaşmak için tündengelimli akıl yürütme ile keşfedilecektir. Bu yaklaşım, mantıksal aksiyomlardan yola çıkarak insan eyleminin temel ilkelerini belirlemeye çalışmaktadır. İnsanların, bilinçli ve amaçlı hareket eden varlıklar olduğu gerçeği, AİO'nun temel kabulüdür. Neticede AİO, iktisadi analizlerin bu perspektiften yürütülmesi gerektiği savunmaktadır.

Avusturya ekolü; metodolojik subjektivizm, metodolojik bireycilik, praksiyoloji, apriorizm ve özcülük temelinde iktisadi düşüncesini biçimlendirmiş, iktisat bilimine ana akım teoriler kadar yaygın olmasa da teorik anlamda tutarlı katkılar sağlamıştır.

Metodolojik Subjektivizm

İktisat yazınında subjektivizm kavramı tercihlerin subjektif/öznel yani kişiye has olduğunu ima etmektedir. Carl Menger tarafından şekillendirilen subjektivizm, Avusturya İktisat Okulu'nun metodolojik yapısının temel kavramıdır. Diğer tüm metodolojik ilkeler subjektivizm etrafında şekillenmiştir.

Avusturya Okulu'nun subjektivist devrimle başladığı söylenebilir (Boettke, Lavoie, ve Storr, 2001: 336). Bu anlamıyla subjektivizm, Avusturya ekolünü diğer çağdaş iktisadi düşünce okullardan ayıran ilk ve en önemli özelliktir. Subjektivizm zaman içinde Menger'in değer subjektivizminden, Mises'in eylem subjektivizmine ve Shackle'nin beklenti subjektivizmine doğru giderek derinleşmiştir. Subjektivizmi Shackle'nin görüşlerinden ilham alarak radikal

3 Praksiyoloji (İnsan Eylemi Bilimi) Mises'in geliştirmiş olduğu iktisadın tamamen aksiyomatik (mantığa dayalı) teorilerden oluşmasını ve ayrıca yanlışlanabilirliğin/ampirik test edilebilirliğin gereksizliğini savunan metodolojik bir yaklaşımdır (Yay ve Aktan, 2021: 20).

subjektivizm haline getiren Lachmann olmuştur (Boettke, Lavoie, ve Storr, 2001: 336, 337).

Menger'e (2004: 132, 146, 147) göre mal ve hizmetlerin değeri, tüketicinin bu mal ve hizmetlere yüklediği önem ve fayda düzeyine bağlıdır. Değerin doğası ve ölçüsü subjektiftir. Mallar bireyler için değere sahiptir ve bu değer sadece bu bireyler tarafından belirlenir.

Mises'e (1949: 21) göre ise insan eyleminin genel biliminin subjektivizmi; eylem yapan insanın seçtiği nihai amaçları veri olarak almaktadır ve onlara karşı tamamen tarafsızdır. Bu tür bir subjektivizmin uyguladığı tek ölçüt seçilen araçların istenilen amaçlara uygun olup olmadığıdır. Aynı zamanda Mises (1949: 19), eylemde bulunanın değer yargılarının tam anlamıyla bilinemeyeceğinden, eylemde bulunan insanların amaç ve istekleri hakkında yargıda bulunmanın anlamsız olduğuna vurgu yapar. Bu anlamda Mises'e (1949: 95) göre nihai amaçlar nihai verilerdir ve tamamen subjektiftir.

Lachmann'a (2005: 239, 240) göre; AİO'nun 1870'lerdeki (Menger dönemi) subjektivizmi isteklerin öznelciliğidir. Buna göre farklı insanların farklı zevkleri vardır. Bu ilk dönemde fayda yargılarının zihnin ifadesi olmasından dolayıyla da sorunlu olmasından bahsedilmemektedir. Mises ile beraber subjektivizm bir araçlar ve amaçlar meselesi haline gelmiştir.

Lachmann'ın (1978: 1, 8-13) radikal subjektivizmi ise insan tercihlerine ve hatta beklentilere kadar uzanmaktadır. Buna göre tüm iktisadi eylemler, ilk etapta, beklentilere bağlı planlar tarafından şekillendirilmektedir. Tercihlerin ve beklentilerin subjektif olması geleceğin belirsizliğine ve doğal olarak teorik anlamda şüpheciliğe yol açmaktadır.

Öyleyse şu sonuca varılabilecektir; AİO'nun metodolojik subjektivizmine göre, iktisadi olgular incelenirken bireylerin sahip oldukları ya da sahip olduklarına inandıkları bilgilere, dış etkenlere ve özellikle amaçladıkları eylemlerin sonuçlarına ilişkin beklentilere dayalı olarak yaptıkları seçimler dikkate alınmalıdır. Bu yaklaşım, ekonomik karar alma süreçlerinin yalnızca nesnel verilerle açıklanamayacağını, bireylerin dünyayı nasıl algıladıklarının ve bu algılara dayanarak nasıl hareket ettiklerinin anlaşılmasının zorunlu olduğunu savunmaktadır.

Metodolojik subjektivizm, insan deneyimini bilginin temel kaynağı olarak görmektedir ve bireylerin olayları algılama, yorumlama ve bunlara anlam atfetme süreçlerinin iktisadi analizde merkezi bir rol oynadığını vurgulamaktadır. AİO, objektif gerçeklerin varlığını reddetmemektedir. Ancak, tüm objektif gerçeklerin insan zihni tarafından yorumlanmak ve belirli bir çerçevede sı-

nıflandırılmak zorunda olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle, iktisatta mutlak, evrensel bir değer standardı bulunmamaktadır. Tüm değerler öznel ve iktisadi değişkenlerin anlamı bireylerin onları nasıl algıladığına bağlıdır. Örneğin, fiyatlar ve maliyetler mutlak büyüklükler değildir. Bunlar, insanların onlara atfettikleri anlamlara ve bireysel değerlendirmelere göre değişen kavramlardır (Yu ve Shiu, 2011: 149). Bu perspektif, iktisadi olguların yalnızca matematiksel modellerle değil, bireylerin düşüncelerinin ve algılarının analiz edilmesiyle anlaşılabilirliğini göstermektedir.

Avusturyalıların bu düşünceleri subjektif değer teorisi ile iktisat yazınında kendine yer bulmaya devam etmektedir. Menger, Jevons, Walras ve Gossen gibi iktisatçılar tarafından işlenen subjektif değer teorisi, mal ve hizmetlerin değerinin onların üretiminde kullanılan faktör ya da emek miktarıyla belirlemeyeceğini dolayısıyla objektif ve ölçülebilir olmadığını ileri sürmektedir (Stigler, 1950: 314-320).

Subjektif değer teorisine göre, tatmin subjektif bir kavramdır ve bireyden bireye büyük ölçüde değişiklik göstermektedir. Aynı tüketicinin aynı üründen aldığı tatmin bile, zamana ve mekâna bağlı olarak değişiklikler gösterebilmektedir (Aktan ve Eroğlu, 2018: 117). Bu durum, faydanın sayısal ve objektif bir ölçüye tabi tutulamaz olmasını da beraberinde getirmektedir.

Avusturyalılar beklenen bireysel faydayı tüm ekonomik değerlendirmelerin temel taşı olarak görmekle birlikte (bu açıdan onlar ile neoklasik geleneğin temsilcileri arasında pek fazla fikir ayrılığı yoktur) söz konusu büyüklüğün sayısal fonksiyonlar ve semboller açısından temsil edilmeye uygun olmadığını düşünmektedir. Bunun nedeni, faydanın; nesnel, etkenden bağımsız, fiziksel ve kapsamlı olmaktan ziyade öznel, etkene göre ve psikolojik bir niteliğe sahip olmasıdır (Robbins, 1935: 84, 85; Rothbard, 1956: 190, 191; Herbener, 1997: 90).

Anlaşılabileceği üzere, Avusturyalılara göre, bireysel faydaların nesnel, ölçülebilir, karşılaştırılabilir ve toplulaştırılabilir bir ölçüyle değerlendirilmesi mümkün olmadığından, toplumsal refah fonksiyonlarının hesaplanması veya toplumsal maliyet eğrilerinin çizilmesi, insan eylemini; indirgemeci ve gerçek dışı cebirsel modellerle açıklamaya çalışmaktır ve bu insan eyleminin anlamını çarpıtmaktadır. Faydanın öznel yani en temelde psikolojik yapısı onu ölçmeyi her anlamda mantıksız kılmaktadır. Fayda, ölçülebilir olmaktan ziyade sıralıdır. Bir tüketicinin elmadan, armuda kıyasla daha çok fayda elde ettiğini söylemek mantıklı olabilir; ancak elmadan, armuda kıyasla üç buçuk kat daha fazla fayda elde ettiğini söylemek, bizzat tüketen kişi tarafından söylenile bile mantık dışıdır.

Öz bir ifadeyle AİO'nun görüşüne göre mal ve hizmetlerin talebi, onların tüketiciler tarafından subjektif değerlendirilmeleri sonucu belirlenmektedir. Bu durum, mal ve hizmet fiyatlarının gerçek ve potansiyel tüketiciler tarafından etkilendiği anlamına gelmektedir (Machlup, 2004).

Subjektif değer teorisi, değerın kaynağına dair klasik ve Marksist ekonomi yaklaşımlarına kıyasla daha esnek ve çok boyutlu bir çerçeve sunmaktadır. Klasik ekonomi teorileri değeri genellikle emek ve üretim maliyetleri üzerinden açıklarken, subjektif değer teorisi, bireysel tercihlerin ve algıların belirleyici olduğu daha dinamik bir perspektif benimsemektedir. Bu teori, bireylerin değer algılarının zamana, mekâna ve bağlama göre değişebileceğini, dolayısıyla ekonomik analizlerin sabit ve evrensel değer ölçütleriyle sınırlandırılmayacağını ortaya koymaktadır.

Anlaşılabacağı üzere subjektif değer teorisinin savunucuları, bir malın değerinin üretim maliyetlerinden değil, tüketicilerin algıladığı faydadan kaynaklandığını savunmaktadır. Özetle, bir malın değeri, yalnızca üretimde harcanan emek veya girdi maliyetleriyle belirlenemez; tüketicinin o mala duyduğu ihtiyaç ve malın piyasadaki kıtlığı gibi unsurlar tarafından şekillenir. Değer, tüketicilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve arzularını tatmin etmek için belirli bir mala veya hizmete ne ölçüde önem atfettiğine bağlı olarak değişmektedir. Bu doğrultuda, bireylerin bir mal için ödemeye hazır oldukları fiyat, o malın bireyler için taşıdığı subjektif faydayı yansıtır.

Diğer yandan Avusturya mantığında insanların gelecek tahayyülleri yani beklentileri de subjektiftir. Tüm ekonomik eylemler doğal olarak gelecekle ilgilidir. İnsanlar geleceği bilemez ancak hayal edebilir. Doğal olarak insanın tahayyülleri gelecek planlarında ifadesini bulmaktadır. Öyleyse, Avusturya mantığına göre gelecek tahayyülleri, gelecek planları ve tüm bunlar nihayetinde ortaya çıkan sonuç [bu sonuç fiyat olabilir] bireylerin subjektif değerlemeleri neticesinde oluşmaktadır.

Metodolojik Bireycilik

AİO'nun iktisadi düşünce sisteminin temeli metodolojik subjektivizm ile birlikte metodolojik bireycilik tarafından oluşturulmaktadır (Machlup, 2004). Kökenleri Schumpeter'e dayanan (Boettke, 2023: 1) metodolojik bireycilik ilkesi, beşeri bilimlerde nihai analiz biriminin birey olduğunu kabul etmektedir. Bu ilkeye göre tüm toplumsal olguları anlamak için amaçlı hareket eden bireylerin planlarına ve kararlarına başvurulmalıdır (Prychitko, 1990: 171).

Metodolojik bireycilik, subjektivizmden sonra AİÖ iktisatçılarının genel anlamda mutabık olduğu en temel metodolojik prensiplerinden biridir. Toplumda “bilinçli” eylemde bulunan tek varlık⁴ insandır ve sadece insanlar (bireyler) karar ve tercihlerde bulunurlar (Aktan ve Eroğlu, 2018: 116). Metodolojik bireycilik toplumu bireylerin bir bileşimi olarak ele almaktadır ve toplumsal yapıyı bireylerin etkileşimi üzerinden anlamaya çalışmaktadır. Buna göre toplum, bireylerden bağımsız kolektif bir amaçla hareket eden bedensiz bir varlık değildir. Dolayısıyla toplum; tek tek bireylerin davranışlarına indirgenemeyeceği gibi toplumun bireylerden ayrı hareket ettiği de öne sürülemez (Boettke, 2023: 5).

AİÖ’nun metodolojik bireyciliğine göre iktisadi olguların açıklanmasında bireylerin eylemine ya da eylemsizliğine başvurulmalıdır. Gruplar, grubu oluşturan bireylerin eylemleri dışında hareket etmezler. Bir başka ifadeyle toplumun seçimleri bireylerin seçimlerinin ve etkileşimlerinin toplamından ibarettir. Bu doğrultuda bireylerin mal ve hizmetler hakkındaki subjektif değerlemeleri talebi belirlemektedir. Sonuçta piyasanın başat belirleyicisi bireylerin eylemidir.

Ancak bu noktada atomistik bireycilik ile metodolojik bireycilik arasındaki fark gündeme gelmektedir. Atomistik bireycilikte; “bütünler” (doğa veya insanlık) anlaşılır kılınmak için, öncelikle onları oluşturduğu varsayılan temel parçalarına ayrılır. Ardından bu parçaların birbirleri ile olan etkileşimleri dışlanarak kuramsal bir şekilde bütün tekrar inşa edilmeye çalışılır (Madison, 1990: 41, 42).

Metodolojik bireycilik, insanların birbirinden farklı olduğunu ve farklı ve çeşitli hedeflere, amaçlara, fikirlere ve zevklere sahip olduğunu vurgulamaktadır. Diğer yandan “toplum”, “devlet”, “firma”, “siyasi partiler” ve benzerlerinin, sanki bireymiş gibi davranan piyasa ajanı olarak düşünülmemesi gerekmektedir. Organizasyon veya kolektivite ana odak noktası olmamalıdır. Aksine, iktisat teorisinin, bireysel üyelerin eylem ve davranışlarını açıklaması (ihtiva ve ima etmesi) beklenmektedir (Furubotn ve Richter, 2010: 3).

AİÖ, insan eylemlerini ve ekonomik olguları “birinci şahıs perspektifinden” ele almaktadır. Bu sebeple AİÖ’ya göre; ekonomi literatüründe yer alan organizasyonlar ve firmalar, günlük yaşamdaki organizasyon ve firmalar ile aynı olmalıdır. (Yu ve Shiu, 2011: 149). Zira AİÖ ekonomik analizinde bireyin amaçlı eylemini merkeze alırken, organizasyon ve firmaların, bireyin günlük

4 Bu varsayım hayvanların bilinçli olup olmadığı ile ilgili değildir. Açıkça belirtildiği üzere kurumların, grupların veya kolektiflerin bilinçli olmadığını; tüm bunların bireylerin eylemlerinden oluştuğunu öne süren bir varsayımdır.

yaşamda karşılaştığı somut yapılarla örtüşmesi gerekmektedir. Aksi halde analiz, bireylerin gerçek karar alma süreçlerini yansıtamaz. Her ne kadar AİO'da firma teorize edilmemiş olsa da AİO'ya göre firmalar/organizasyonlar Hayekçi anlamda “planlanmış düzenlerdir” (Foss, 1997: 19). Bu da şu anlama gelmektedir; organizasyonlar tıpkı gerçek hayattaki gibi rant kollama faaliyeti vb. -üretim fonksiyonunda hesaplanamayacak- ögeler içerebilir.

Bu yaklaşım, bireylerin subjektif değerlemelerini ve bireylerin davranışlarını temel alarak ekonomik olguların anlamlandırılmasını hedeflemektedir. AİO, ekonomik olguların anlamlandırılmasının yalnızca bireylerin eylemleri ve tercihleri üzerinden yapılabileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla, organizasyonlar veya kolektif yapılar, yalnızca bu bireylerin bilinçli eylemlerinin bir ürünü olarak değerlendirilmelidir.

AİO'nun metodolojik bireyciliği, bireylerin ekonomik ve sosyal sistemler üzerindeki etkisini anlamayı, kolektif varlıkların arkasındaki bireysel kararları çözümlemeyi ve sosyal fenomenleri bireylerin eylemleri çerçevesinde yorumlamayı temel alan bir yaklaşımdır. İktisadi olgular, yalnızca bireylerin öznel algılarının ve yorumlarının toplamı olarak varlık kazanmaktadır. Yani ekonomik gerçeklik, bireylerin eylemleri ve bu eylemler sonucu ortaya çıkan süreçler üzerinden inşa edilmelidir.

Ludwig von Mises metodolojik bireycilik ilkesini praksiyoloji kavramından yararlanarak açıklamaktadır. Mises'e göre, ekonomik olayları analiz edebilmek için öncelikle insanların bilinçli şekilde gerçekleştirdiği eylemleri temel almak gerekmektedir. Praksiyoloji terimi, ekonomi alanında ilk kez Mises tarafından kullanılmış olup, insan davranışlarının genel teorisini oluşturmayı amaçlayan kapsamlı bir çerçeve olarak ele alınmıştır. (Aktan ve Eroğlu, 2018: 116).

Praksiyoloji ve Rasyonel Eylem

Praksiyoloji⁵ Avusturya okulunun kendine has metodolojisidir ve Avusturya yönteminde ilk kez, bu metodolojinin mimarı ve detaylandırıcısı olan Ludwig von Mises tarafından uygulanmıştır. Praksiyoloji insan eyleminin bilimidir ve praksiyolojinin teması bizzat eylemdir. Praksiyoloji, eylemin nihai hedeflerine kayıtsızdır. Tespitleri, hedeflenen amaç ne olursa olsun her türlü eylem için geçerlidir. Bu onu amaçların değil, araçların bilimi haline getirmektedir. İktisat daha evrensel (kapsamlı) bir bilim dalı olan praksiyolojinin çok iyi şekilde detaylandırılmış bir alt dalıdır (Mises, 1949: 3). Bu anlamıyla

5 Praksiyoloji terimi ilk kez Espinas (1890) tarafından kullanılmıştır. Bunu iktisat literatürüne uyarlayan ise Mises (1949) olmuştur.

iktisat insan eylemini incelemektedir. Bu noktada iktisat bilimi adına sorulacak önemli bir soru ortaya çıkmaktadır. İnsan eylemi rasyonel midir?

Mises'in (1949: 19, 20) rasyonellik kavramına yaklaşımı, neoklasik iktisat anlayışına göre önemli ölçüde farklılıklar göstermektedir. Neoklasik teori, bireyleri tam bilgiye sahip, tutarlı ve aynı koşullarda her zaman aynı tercihlerde bulunan statik aktörler olarak ele almaktadır. Bu anlayışa göre, ekonomik kararlar önceden belirlenmiş, rasyonel bir sistem içinde gerçekleşmekte ve bireylerin tercihleri sabit kalmaktadır. Ancak Mises, bireyin rasyonel bir varlık olmakla birlikte, rasyonel seçimlerinin zaman içinde değişebileceğini vurgulamaktadır. Sürekli değişen bilgi, beklenti ve koşullar karşısında bireylerin kararları da değişiklik göstermektedir. Bu anlamda, Avusturya ekolüne göre rasyonellik, belirli ve önceden tanımlanmış bir sonuca ulaşmak değil, bireyin sınırlı bilgi, belirsizlik ve zaman kısıtları altında en uygun seçeneği belirleme çabasıdır.

Mises (1949: 19), her bireyin kendi koşulları içinde en fazla tatmini sağlayacak tercihi yapma yetisine sahip olduğunu ve bu seçimin herhangi bir otorite tarafından belirlenmemesi gerektiğini savunmaktadır. Neoklasik iktisat teorisinde ise dış gözlemciler belirli varsayımlar altında bireyin hangi seçeneği rasyonel olarak değerlendirmesi gerektiğini belirleyebilmektedir. Bu iki farklı perspektif, bireylerin karar alma süreçlerinin nasıl yorumlanması gerektiği konusunda önemli bir ayrışmayı ifade etmektedir. Mises'in bakış açısı, bireysel eylemleri anlamanın, bireyin kendisine özgü koşulları ve değerlendirmeleri dikkate alarak yapılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu yaklaşım, Mises'in marjinal fayda teorisine getirdiği yorumda da kendini göstermektedir. Neoklasik ekonomi, marjinal faydanın ölçülebilir ve matematiksel olarak modellenabilir olduğunu savunurken, Mises (1949: 125) marjinal faydanın tamamen subjektif ve bağlamsal olduğunu ileri sürmektedir. Ona göre, bireyin fayda algısı zamana, mekâna, geçmiş deneyimlerine ve geleceğe yönelik beklentilerine göre değişmektedir. Bu nedenle, dış gözlemcilerin bir bireyin faydasını tam anlamıyla tahmin etmesi mümkün değildir. Bir mal veya hizmetin birey için taşıdığı değer, o anki özel koşullara ve bireysel değerlendirmelere bağlı olarak sürekli değişebilmektedir. Bu görüş, AİO'nun metodolojik subjektivizmi ile de doğrudan örtüşmektedir.

Mises'e (1949: 9-20) göre insan eylemi, bilinçli ve amaçlı bir davranıştır. Eylem, bireyin iradesinin fiiliyata dönüşmesi ve bireyin belirli bir amacı gerçekleştirmeye yönelik bir çaba içinde olmasıdır. İnsanlar, genellikle tam anlamıyla tatmin olmadıkları için eylemde bulunurlar. Ancak Mises, hiçbir şey yapmanın da bir eylem olduğunu belirtmektedir. Buna göre, eğer bireyler

tamamen tatmin olmuş olsalardı, herhangi bir arzu ve hedefe sahip olmayacaklarından, hiçbir eylemde bulunmazlardı. Dolayısıyla, insan eyleminin nihai amacı, eksik görülen bir durumu iyileştirmek, tatmin düzeyini artırmak ve refahı yükseltmektir.

Bu bağlamda, bireyin müdahil olması mümkün olan bir duruma müdahale etmemesi de bir tür eylem olarak değerlendirilmektedir. Mises (1949: 13), bu durumu bir irade beyanı olarak tanımlamaktadır. Ancak burada beyanın yalnızca sözlü bir açıklama olmadığı, aksine sonuç doğuran bilinçli bir davranış olduğu vurgulanmaktadır. AİO, praksiyoloji çerçevesinde insan eyleminin doğasını inceleyerek, bir eylemin ardından hangi sonuçların ortaya çıkacağını anlamaya çalışmaktadır (Gordon, 2004: 51, 185).

Öte yandan, Mises'in kendine has rasyonellik anlayışı ile iktisadi eylem kavramı birbiriyle örtüşmektedir. Kaynakların kıt olduğu gerçeğinden hareketle, her rasyonel eylem aynı zamanda iktisadi bir eylem olarak kabul edilmektedir. Mises (2007: 107, 108), tüm ekonomik faaliyetlerin rasyonel eylemlerden oluştuğunu ve rasyonel eylemlerin özünde bireysel olduğunu vurgulamaktadır. Bu anlayış, Avusturya okulunun metodolojisini de açıkça ortaya koymaktadır: "İktisat insan eylemini inceler ve insan eylemi rasyoneldir."

Bu noktada belirtmek gerekir ki Mises'in rasyonellik anlayışı hatasızlık değildir. Birinin amaçlarına ulaşmaya çalışırken hata yapması (başarısızlık), irrasyonellik ile karıştırılmamalıdır. Bir nişancının hedefi vuramaması onun irrasyonel olduğunu değil beceriksiz olduğunu göstermektedir (Kirzner, 1978: 45). Burada önemli olan kişinin mümkün olan en arzu edilir duruma ulaşmak için bilinen herhangi bir fırsatı değerlendirmesidir. Bu anlamda tarladan daha çok verim elde etmek için bundan bin yıl önce ayın yapmakla, bugün gübreleme yöntemlerini kullanmak arasında rasyonellik farkı yoktur.

Bilgi ve Apriorizm

Avusturya ekolüne göre zaman tüm değişimlerin boyutudur ve zamanın değişmesi için bilginin değişmesi gerekmektedir. Bilgi eylemi şekillendirmekte eylem ise gözlemlenebilir insan dünyasını şekillendirmektedir (Lachmann, 1978: 8).

Bir insanın eylemde bulunması, o insanın eyleminin bir fark yaratacağına inandığını ima etmektedir. Bu nedenle eylem, insanın geleceğe dair her şeyin bilgisine sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Çünkü insan böyle bir bilgiye sahip olsaydı eylemleri bir fark yaratmak üzerine olmazdı. Dolayısıyla ey-

lemin varlığı, belirsiz veya tam olarak kesin olmayan bir geleceğe sahip bir dünyada yaşadığımızı bildirmektedir (Rothbard, 1976: 20).

AİO iktisatçılarına göre bilgi; sadece tek bir insan, bir grup ya da hükümet yöneticileri tarafından iradi olarak stoklanan ve istenildiği an mükemmel olarak elde edebilecek pragmatik bir süreç değildir. Bilakis eksik, tutarsız ve dağınık bir şekilde her bir bireyin zihninde gayri iradi olarak onların davranışları, alışkanlıkları ve anlayışlarında yer alan doğal bir süreçtir (Alada, 1993: 334). Tam bu noktada subjektivizm temelli Avusturya okulunun bilgiye bakış açısı ve ana akım iktisatla olan temel farklarından biri ortaya çıkmaktadır: Avusturya ekolünde piyasalar mükemmel bilgiyle donatılmamıştır.

Avusturya iktisat ekolüne mensup iktisatçılar, piyasalarda dengenin; kendiliğinden ve mekanik bir biçimde oluşmadığını, aksine, bireylerin deneme-yanılma yoluyla edindikleri bilgiler doğrultusunda şekillenen dinamik bir rekabet sürecinin sonucu olduğunu savunmaktadır (Kirzner, 2000: 6, 8). Bu yaklaşıma göre, ekonomik aktörler eksik ve asimetrik bilgilere sahip olup, sürekli olarak yeni bilgilere ulaşarak ve hatalarından ders çıkararak kararlarını gözden geçirmektedir. Dolayısıyla, Avusturya ekolu için piyasa dengesi, durağan bir durum değil, sürekli değişen ve gelişen bir süreçtir.

Rasyonel bir ekonomik düzen sorununun kendine özgü karakteri, tam olarak, bilginin asla bütünsel bir biçimde var olmamasıdır. Piyasa, bireylerin sahip olduğu eksik ve sıklıkla çelişkili bilginin dağılmış parçalarından ibrettir. Piyasanın temel dinamiği kişiye bütünüyle verilmeyen bilginin kullanımı sorunudur (Hayek, 1945: 519, 520).

Friedrich August von Hayek'in temel argümanlarından biri, bilginin doğası gereği sınırlı ve parçalı olduğu yönündedir. Ona göre, herhangi bir toplumda var olan tüm bilgilerin tek bir birey tarafından eksiksiz bir şekilde bilinmesi mümkün değildir. Bilgi, merkezi bir otorite tarafından tam olarak toplanamamakta ve yönetilememektedir. Aksine, toplumdaki bireyler arasında dağınık bir şekilde bulunmaktadır. Her birey, kendi kişisel deneyimleri, gözlemleri ve etkileşimleri sonucunda belirli bir bilgiye sahip olmaktadır. Ancak bu bilgi toplam bilginin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturmaktadır. Ne kadar zeki veya yetkin olursa olsun, hiçbir birey veya kurum, toplumsal düzeyde üretilen ve sürekli değişen bilgilerin tamamına erişemeyecektir (Hayek, 1945: 519, 520; 1988: 85). Bu nedenle, piyasa mekanizması gibi dağıtılmış bilgiye dayanan sistemler, bireylerin yerel bilgilerini etkin bir şekilde kullanarak daha verimli kararlar almalarına olanak tanımaktadır.

Hayek, anlaşılabileceği üzere, piyasanın; merkezi bir planlama mekanizması yerine, bireylerin dağınık bilgiye dayalı karar alma süreçleriyle şekillenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda, piyasa dengesi, bireylerin bilgiye erişim süreçleri ve bu bilgiyi uygulamaları sırasında karşılaştıkları hatalar yoluyla öğrenmeleri sonucunda dinamik bir şekilde oluşacaktır.

İnsanların planlarını dayandırdıkları bilginin, onlara iletilmesinin çeşitli yolları, iktisadi süreci açıklayan herhangi bir teori için kritik bir sorundur ve başlangıçta tüm insanlar arasında dağılmış olan bilginin en iyi şekilde nasıl kullanılacağı sorunu, en azından iktisadi politika yapımının veya verimli bir ekonomik sistem tasarlanmasının temel sorunlarından biridir. Bu sorunun cevabı, planlamayı kimin yapacağı sorusuyla yakından bağlantılıdır (Hayek, 1945: 520, 521). Avusturya ekolüne göre bilginin eksik bir yapıya sahip olması onun planlanmasının da eksik bir yapıya sahip olmasına yol açmaktadır. İktisadi planlama hakkındaki tartışmalarda bu varsayım unutulmamalıdır. Aynı zamanda bilimsel bilgi, tanımı gereği yanlışlanabilir hüviyettir. Hayek'e göre bütün bilimsel bilgi belirli gerçeklerin değil, şimdiye kadar kendilerini reddetmek üzere yapılmış sistematik teşebbüslere karşı direnmiş olan hipotezlerin bilgisidir (Hayek, 1973: 17). Bu noktada bilimsel bilginin mutlak doğru olduğu kabul edilse bile bilimsel bilgi toplam bilginin ancak çok az bir kısmıdır.

Hayek'in epistemolojisinin temel taşları sınırlı insan bilgisi ve sınırlı rasyonalite kavramlarıdır. Ona göre, bireylerin sahip olduğu bilgi her zaman eksik, yerel ve dağınıktır; dolayısıyla, ekonomik ve sosyal düzenin etkin bir şekilde işleyebilmesi için merkezi bir otoritenin bu bilgiyi tam anlamıyla toplayıp işleyebilmesi mümkün değildir. Bu çerçevede Hayek, kendiliğinden oluşan düzen (spontaneous order) kavramını geliştirmiştir. Hayek, insanların bilinçli çabalarla inşa ettikleri düzenlerin (oluşturulmuş düzen), doğal süreçler sonucunda ortaya çıkan kendiliğinden oluşan düzenlere kıyasla daha verimsiz ve başarısız olduğunu savunmaktadır. Kendiliğinden oluşan düzenler, bireylerin bilgi ve deneyimlerinden doğrudan beslenen ve zaman içinde evrimleşerek daha etkin hale gelen sistemlerdir (Hayek, 1973: 38, 46, 48, 118). Buna karşılık, merkezi planlama ve tasarlanmış düzenler, bireylerin sınırlı bilgisiyle oluşturulduğundan, kaçınılmaz olarak koordinasyon eksiklikleri ve bilgi hataları içermektedir (Hayek, 1945: 520, 521; 1988: 85).

Bu bağlamda, piyasa mekanizması, Hayek için kendiliğinden oluşan düzenin en önemli örneğidir. Piyasalar, bireylerin kendi yerel bilgilerini ve değişen koşullara verdikleri tepkileri içeren bir süreç içinde şekillenmektedir ve fiyat mekanizması bu bilgilerin yayılmasını sağlayan en etkili araçtır. Fiyatlar, ekonomik aktörlerin ihtiyaçlarını, arz ve talep koşullarını yansıtarak

kaynakların en verimli şekilde tahsis edilmesini mümkün kılar. Buna karşılık, merkezi planlama bilgi eksikliği varsayımı altında kaçınılmaz olarak başarısızlığa mahkûmdur. Bu nedenle Hayek, piyasa sürecinin merkezi bir otoriteye ihtiyaç duymadan, bireylerin etkileşimleri yoluyla optimal bir kaynak dağılımı sağladığını savunmaktadır (Hayek, 1945: 519, 520; 1988: 71; 2013: 267).

Tam bu noktada Hayek ve diğer AİÖ iktisatçılarının piyasalara olan devlet müdahalesine bakış açıları ortaya çıkmaktadır. AİÖ iktisatçılarına göre devletin piyasalara müdahalesi, devletin piyasalardaki mevcut değişkenlerin tümüne ve müdahaleden sonra ortaya çıkacak sonuçlara dair tam bilgiye sahip olmadığı varsayımı altında değerlendirilmedir. Ancak bu, AİÖ iktisatçılarıncaya, devletin, sadece ulusal güvenliğin ve hukuk sisteminin devamlılığını sağlayan bir aygıt olarak tanımlandığı anlamına gelmemelidir. Nitekim Hayek, “bırakınız yapsınlar” (*laissez faire*) anlayışının müphemliğine vurgu yapmış devletin başta “kurallar” ile piyasayı regüle etmesinin öngörülebilirliği ve güveni artırdığını belirtmiştir (Hayek, 1995: 109-111; 2013: 59). Ancak müdahaleci bir devlet mutlaka gelişmiş (yani tam bilgiye görece yaklaşmış) bir devlet olmalıdır.

Bu çerçevede Littlechild (1979: 10, 74), piyasalardaki koordinasyon eksikliklerinin genellikle eksik rekabetten değil, bilgi yetersizliğinden kaynaklandığını vurgulamaktadır. Bilgi noksanlığı, yalnızca bireyleri ve firmaları değil, en az aynı derecede hükümeti de etkileyen temel bir sorundur. Dolayısıyla, devletin tek tek piyasa aktörlerinden farklı olarak daha avantajlı bir bilgi kaynağına sahip olduğu varsayımı geçerli değildir. Bu durum, devlet müdahalesinin ekonomik etkinliği artıracağı yönündeki görüşleri tartışmalı hale getirmektedir. Zira piyasa, bireylerin yerel bilgilerini işleyip kullanmalarına olanak tanıyan dinamik bir keşif süreci sunarken, merkezi otoritelerin bu bilgiyi toplamaları ve doğru şekilde yönlendirmeleri oldukça güçtür. Hayek’in bilgiye dair vurguladığı bu sınırlamalar, piyasa mekanizmasının neden merkezi planlamaya kıyasla daha üstün bir koordinasyon mekanizması sunduğunu açıklamaktadır.

Hayek’in bilgi teorisi ve iktisadi düşüncesi, yalnızca ekonomi bilimiyle sınırlı kalmayıp, sosyoloji, siyaset bilimi ve psikoloji gibi birçok farklı disipline de derin etkilerde bulunmuştur. Bilginin sınırlı ve dağınık olması, bireylerin rasyonel karar alma süreçlerindeki kısıtlılıkları ve kendiliğinden oluşan düzen kavramı, sosyal bilimlerde hala önemli bir yer tutan temel yaklaşımlar arasında yer almaktadır.

Bilgiyi subjektif veri olarak kabul eden Avusturya ekolü bu anlamda “apriorizmi” benimsemiştir. Apriorizm kavramının da Avusturya ekolünde kabul edilmesini sağlayan Mises’in ve Rothbard’ın görüşleri olmuştur (Egger,

1978: 19-20). Bu görüşün odak noktasına göre iktisat biliminde ampirizm tek başına bilgiyi doğru kabul etmeyi sağlamamaktadır. Ekonomik teori ampirik testlerle yanlışlanabilir değildir (Boettke ve Coyne, 2015: 7). Avusturyalıların iddiası hem bilimin hem de günlük deneyimin tüm maddi yelpazesinde *a priori* bir boyut olduğudur (Smith, 1990: 221). Dolayısıyla deneye dayanmayan, sezgisel, iç gözleme -yani akıl, algı, düşünce ve gözleme- dayalı bilgi (*a priori* bilgi) iktisat biliminde bilginin temelini oluşturmamalıdır. Böyle bir yöntem mantıksal çıkarım yoluyla ilerlemez. İnsan eyleminin sebebi nedenselliklerdir. Yani bu görüşe göre nedensellik ilişkisi kurmadan hiçbir eylem gerçekleşmez (Parsons 1997: 181). İnsan eyleminin amaçlı davranış olarak tanımlanmasındaki (Rothbard, 1962: 1) püf nokta burada yer almaktadır.

Özcülük

Özcülük, her varlığın türüne ait belirli niteliklere veya özelliklere sahip olduğu görüşünü savunan bir felsefe akımıdır. Menger'in ekonomik teori anlayışı, Aristoteles'in metafiziğine dayanan bir özcülük yaklaşımını benimsemektedir. Özcülük Menger'in değer teorisinin karakterini oluşturmaktadır (Alter, 1990: 342). Menger'in ardından Wieser ve Mises de özcülük yaklaşımını savunmuştur (White, 1884: 7-9; Prendergast, 1986: 13). Menger, ekonomik ilişkilerin özünü, bu ilişkilerin doğasından kaynaklanan ve zaman ile mekândan bağımsız olarak her koşulda geçerli olan yasalarla açıklamaya çalışmaktadır. Menger, bu yasalara matematiksel bir kesinlik atfetmektense, iktisadi olayların temel doğasının, belirli sonuçları zorunlu kıldığını savunur. Menger, istatistik ve matematiğin kullanımının her zaman yanlış olduğu görüşünü savunmamakta, ancak bu araçların kullanımına dikkat edilmesi ve sınırlamaların getirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşım, ekonominin doğasını açıklarken subjektif ve tarihsel koşullardan bağımsız evrensel yasaların varlığına inanan bir bakış açısını içermektedir (Yeager, 1954: 236).

Özcü yönelimiyle Menger, yukarıda bahsi geçen "kesin" yasaların yanlışlanamaz ve istisnasız olduğunu ileri sürmüştür. Menger'e göre düşünceyle bulunan kesin yasalar yalnızca istisnasız olmakla kalmaz, aynı zamanda düşünme yasalarına göre başka bir şekilde düşünülemez şekilde istisnasız olarak kabul edilmek zorundadır. Buna göre kesin yasaların deneysel olarak "test edilmesi", gerçek nesneleri ölçerek geometri ilkelerine göre test etmeye benzer şekilde metodolojik saçmalık olacaktır (Menger, 1963: 61-69). Diğer yandan ampirik bilgi elde edebilmek için de bir başlangıç bilgisine ihtiyaç vardır. Ekonomi biliminde başlangıç bilgisi apriori bilgidir (Rizzo, 1978: 38, 39).

Rothbard'a (2011: 63) göre sözlü iktisadi matematiksel sembollere çevirip ardından bu sembolleri ve sonuçları açıklamak için başta kullanılan sözlü yöntemi tekrar etmek mümkün olsa da bu süreç mantıksızdır. Aynı zamanda teorilerin gelişiminde göz önünde bulundurulması gereken gereksiz varlıkların çoğaltılmasını önlemeyi savunan Ockham'ın usturası ilkesini ihlal etmektedir.

Bir kavramın, örneğin maksimum kavramının, sıradan dilden matematiksel dile çevrilmesinin, kavramın mantıksal doğruluğunda bir iyileşme sağladığı ve kullanım için daha geniş olanaklar sunduğu, matematiğin iktisat için başat araç olduğunu savunanlar tarafından sıkça iddia edilmektedir. Ancak AİO iktisatçılarına göre, matematikten farklı olarak sıradan dildeki kesinlik eksikliği, gerçek dünyadaki bireylerin davranışlarını daha iyi yansıtmaktadır. Dahası, ekonomik aktörlerin, davranışlarını matematiksel kesinlik gerekliliklerine uyacak şekilde değiştirebileceği ya da değiştireceği kanıtlanmamıştır. Bu nedenle, sıradan dildeki kelimelerin matematiğe çevrilmesi, gerçek dünyadaki insana özgü ampirik sorunlarla başa çıkmanın en uygun yolu olmak zorunda değildir (Leoni ve Frola, 1977: 109).

Bunlara ek olarak Avusturyalılar mal ve hizmetlerin gönüllü değişimlerinin denklemler biçiminde gösterilmesine de karşıdırlar (Wiśniewski, 2014: 46). Bir tüketici 10 liraya ekmek aldığında bu onun ekmeğe 10 liradan daha fazla değer verdiğini, fırıncı da ekmeği satmayı kabul ettiğine göre bu onun 10 liraya ekmekten daha fazla değer biçtiğini göstermektedir. Piyasada bir mübadeleden bahsedebilmek için birbirinin tersi değer ölçeklerine sahip bireylerin buluşması gerekmektedir.

Belirtmek gerekir ki AİO'da matematiksel formülasyonların kullanılmaması, matematik bilgisizliğinden kaynaklanmamaktadır. Aksine, Avusturya'daki "gymnasium" sisteminde öğrenciler kapsamlı bir matematik eğitimi almaktadır ve AİO'nun kurucusu Carl Menger, matematikle akademik anlamda da ilgilidir. Dolayısıyla, AİO matematiksel tekniklerin farkında olup, bunları belirli metodolojik nedenlerle reddetmektedir. Menger'e göre, iktisadi dünyanın temeli, fiziksel dünyanın doğasıyla (yani doğal kaynakların kıtlığı) ve insan doğasıyla (isteklerin sürekli daha fazla tatmin edilmesi arzusu) belirlenmektedir. Bu ikili ilişki, ekonomik analizlerin başlangıç noktası olarak kabul edilmekte ve Avusturya okulunun teorik yapısını şekillendirmektedir (White, 1984: 6–8). Bu noktada bulunması ya da bilinmesi gereken matematiksel formüller değil, bireyin bir eylemi çıkar olarak görmesinin [kesinlikle mekanik olmayan] "insani" sebepleri yani planlarıdır.

Avusturya ekolüne göre iktisat bilimini matematiksel bir dile çevirmek, insanı birer mekanik varlık olarak ele almayı öneren bir yaklaşımı beraberin-

de getirebilmektedir. Bu durumda, matematiksel iktisat, bilimsel bir disiplin olma niteliğini yitirerek, açık bir şekilde tanımlanmamış ve gerçeklikten kopuk normatif davranış kurallarına dönüşecektir. İnsan davranışlarını anlamada karşılaşılan temel zorluklardan biri, bireyin gerçekleştirdiği eylemler üzerinden onun neyi çıkar olarak gördüğünün kesin bir şekilde tespit edilememesidir. Dolayısıyla bir başkasının çıkarına ilişkin yapılan varsayımlar, o bireyin gerçekte sergileyeceği davranışları kesin bir doğrulukla tahmin etmeye imkân tanımamaktadır. Bu durum, ekonomik modellerde insan davranışlarının karmaşıklığını göz ardı etmenin yaratacağı sorunlara işaret etmektedir.

Ampirik yaklaşıma olan bu mesafe Avusturya ekolünün bilimsel başarısını azaltmakta mıdır? Genel bir görüş olarak, bir iktisadi teorinin başarısı “öngörü” gücüyle ölçülmektedir (Friedman, 1966: 8). Ancak iktisat biliminin neden öngörücü olması gerektiği açıklanmamaktadır. Dahası birçok özel varsayım altında kurulan modellerin geleceğe ilişkin tahminlerinin aslında gerçekte olmayan bir dünyaya dair öngörüler olduğu da unutulmamalıdır (Rizzo, 1978: 41, 42).

Yorumlayıcı Yöntem

İnsan eylemlerinin bireysel karar süreçlerine, bireysel karar süreçlerini nedenselliğe dayanarak açıklanması gerektiği anlayışı, aynı zamanda sosyal bilimlerdeki yorumlayıcı⁶ yaklaşımla uyum içerisindedir. Carl Menger için insan eylemlerinin anlamını veya amacını sorma yetersizliği sosyal bilimlerin en önemli sorunlarından biridir. Bu nedenle, diğer insanların gerçekleştirdiği eylemlerin amacını tam olarak kavramak için *verstehen* yöntemine ihtiyaç vardır. Tüm insanların eylemlerini daha iyi bir duruma gelmek amacıyla yaptıklarını *a priori* bilgi olarak kabul etmek *verstehen* yöntemi izlemektir (Leube, 2010: 260, 263).

AİO insanların karar alma süreçlerini ve sonuçlarını yorumlayıcı bir yaklaşımla ele almaktadır (Chamlee-Wright ve Storr, 2015: 259). Yukarıdaki *Şekil 1'de ve 6 numaralı* dipnotta da belirtildiği gibi yorumlayıcı sosyoloji AİO'nun üyeleriyle sürekli bir diyalog içindedir. Hatta yorumlayıcı sosyolojinin çalış-

6 Yorumlayıcı (*Verstehende*) sosyoloji, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başında Almanya'da ortaya çıkmıştır ve en ünlü temsilcileri Georg Simmel ve Max Weber'dir. Yorumlayıcı yaklaşım; Auguste Comte, Adolphe Quetelet ve Émile Durkheim'in Fransız sosyoloji okulunun bütüncül sosyolojilerinden farklı bir sosyolojik araştırma anlayışı sunmaktadır. Simmel ve Weber kendi katkılarını, politik iktisatçıların çalışmalarını tamamlayıcı olarak görmüşlerdir. Bunun böyle olmasının nedenlerinden biri, yorumlayıcı sosyolojinin başlangıcından bugüne kadar Avusturya İktisat Okulu'nun üyeleriyle sürekli bir diyalog içinde olmasıdır. Elbette bu, yorumlayıcı sosyologların her zaman Avusturyalı ekonomistlerle aynı fikirde olduğu anlamına gelmemektedir. Ancak yorumlayıcı sosyolojinin çalışmaları, Carl Menger'in politik iktisat alanındaki çalışmalarını genişletme girişimi olarak görülebilir (Robitaille, 2024: 138).

maları, Carl Menger'in siyasi ekonomi alanındaki çalışmalarının genişletme girişimi olarak görülmektedir (Robitaille, 2024: 138).

Yorumlayıcı sosyolojinin en önemli temsilcilerinden Max Weber'e (2014: 11) göre, toplumbilim, toplumsal eylemleri anlamak için onları yorumlama (*deutend verstehen*)⁷ ve ardından bu eylemlerin akışını ve etkilerini nedensel olarak açıklama (*ursächlich erklären*) amacını güden bir bilim dalıdır. Weber, toplumsal eylemi, bireylerin subjektif anlamlar yükleyerek gerçekleştirdiği insan davranışları olarak tanımlar. "Toplumsal eylem" kavramı, bireyin yaptığı eyleme yüklediği anlam doğrultusunda, başkalarının davranışlarını göz önünde bulundurarak bir yön izleyen eylemi anlatır. Bu bağlamda, Weber'in Almanca "*handeln*" (davranış, İngilizce: action) kavramı, anlamaya yönelik bir insan eylemini ifade etmektedir ve bu, bireylerin eylemlerine yükledikleri subjektif anlamları yansıtmaktadır.

Verstehen yöntemi ile Avusturyalıların vardığı sonuç şudur; belirli bir insan eylemine yol açan ilgili verilerin yalnızca eylemde bulunan kişi tarafından bilinebileceği kabul edilmelidir. Bireysel karar alma süreçleri için ilgili olan tüm verilerin nesnel olarak herkes için aynı olduğuna inanmak yanıltıcı olacaktır (Leube, 2010, 270). Öz olarak; bireyler, iktisadi hayatta mal ve hizmetlere ilişkin algı ve değerlemelerini (ve sonuç olarak eylemlerini) kendi (subjektif) deneyimlerine, bilgilerine ve hedeflerine göre şekillendirmektedir.

Sonuç

Her şeyden önce Avusturya iktisadının yaklaşımları ekonomi bilimine farklı beceriler ve katkılar sunmaktadır. Ancak AİO'nun farklı olduğunu kabul etmek hangi konuda farklı olduğunu anlamaktan daha kolaydır. Farkın kabulü ile tanımlanması arasında uzunca bir mesafe vardır.

AİO, insan eyleminin merkezde olduğu bir iktisat anlayışıyla, ekonomi bilimine alternatif bir perspektif sunmaktadır. Matematiksel kesinlik içeren metotlar yerine bireylerin subjektif tercihlerini, dinamik planlamalarını ve sürekli değişen bilgi ortamında karar alma süreçlerini anlamaya yönelik metodolojisi, onu ana akım yaklaşımlardan ayıran temel unsur olmuştur. Subjektivizm, metodolojik bireycilik ve praksiyoloji üzerine inşa edilen bu çerçeve, yalnızca iktisadi modellerin değil, aynı zamanda sosyal, siyasal ve kültürel analizlerin de kapsayıcı bir zeminde ele alınmasını sağlamaktadır.

7 Mises (1949) başta olmak üzere AİO iktisatçıları; Rothbard, Lachmann ve O'Driscoll ve Rizzo, analizlerinde Weber'in "yorumlayıcı" veya "subjektif anlama" anlamına gelen "*verstehen*" yöntemini kullanmaktadır (Yu ve Shiu, 2011: 150). Örneğin Lachmann (1970: 2) Weberci fikirlerin yayılmasının iktisat bilimini zenginleştireceğini iddia etmektedir.

Avusturya ekolü, iktisadın bilimsel temellerini insanın karmaşık yapısına, subjektif tercihlerine ve belirsiz bir geleceğe uyarlayarak, iktisadi düşünmenin evriminde kritik bir rol oynamıştır. Bu yaklaşım, sadece mevcut ekonomik sistemlerin analizine yönelik değil, aynı zamanda gelecekteki politikaların şekillendirilmesine yönelik de bir rehber niteliğindedir. Devletin ve piyasanın işlevlerine ilişkin ortaya koyduğu tartışmalar, günümüzde ekonomik düzen ve toplumsal özgürlük arasındaki dengeyi anlamak için değerli bir kaynak teşkil etmektedir.

AİO'nun diğer bir önemli farkı ve katkısı da bireyin tercihleri yerine eylemle ilgili planlarına odaklanmasıdır. Neoklasik ve matematiksel iktisatçılar analizlerini sürtünmesiz bir düzlemde, plan yapamayan ve öğrenemeyen insanlarla sınırlandırmaktadır. Oysa AİO tüm sistemini ve yöntemini -düşünme, planlama, öğrenme- üzerine kurmaktadır (Egger, 1978: 31).

Avusturyalılara göre insan eylemi kesinlikle rasyoneldir. Eğer insanlar amaçları peşinde koşarken (varsayım olarak eylemin veya eylemsizliğin sebebi zaten budur) kendileri için “en iyi” tercihi seçmedilerse bunun sebebi en iyi durumun seçilmesinin mümkün olmaması ya da kişinin en iyi durumun farkında olmamasıdır. Bu durum, bilgi eksikliğinin (tam bilgi varsayımı geçerli değildir) ya da beceriksizliğin (hedefi doğru belirlemesine rağmen hedefe ulaşamama) rasyonaliteyi bozmadığı anlamına gelmektedir.

Avusturya yaklaşımı iktisadın araştırma konusunu “insan eylemi” olarak tanımlamaktadır. Bu yönüyle AİO'nun düşünce sistematığı disiplinler arası çalışmalara ön ayak olmaktadır. Siyaset bilimini ve hukuku iktisat bilimi ile birlikte ele alan yaklaşımların temelini atan okulların başında AİO gelmektedir.

Avusturya okulunun görüşlerinin dikkat çeken noktası metodolojik subjektivizm doğrultusunda gerçek hayattaki seçimleri merkeze almasıdır. Bu anlamda çalışma, iktisat biliminde akademik anlamda görece daha az çalışılan okullarından biri olan AİO'nun metodolojik ilkelerinin aslında gerçek hayatı açıklama yeteneğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Kanımca; AİO metodolojisini anlamak bir çok yönüyle Yeni Kurumsal İktisat Okulu, Virginia Politik İktisat Okulu, Freiburg Hukuk ve İktisat Okulu ile Chicago İktisat Okulu hakkındaki çalışmalarda önemli bir rol oynayacaktır.

Sonuç olarak, Avusturya İktisat Okulu'nun metodolojik özgünlüğü, yalnızca iktisadi teoriye değil, aynı zamanda sosyal bilimlerin genel paradigmasına da meydan okuyan bir düşünce geleneği oluşturmuştur. Bu gelenek, insan davranışlarının öngörülemezliği ve bireysel tercihlerin karmaşıklığı bağlamında iktisadı yeniden düşünmek için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Kaynakça

- Aktan, C. C., & Eroğlu, M. Y. (2018). Avusturya İktisat Okulu: Menger'den Mises'e; Hayek'den Kirzner'e. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 111–142.
- Alada, D. (1993). Avusturya iktisat ekolü metodolojisine dair notlar: bir kitap. *İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 3–4–5.
- Alter, M. (1990). What do we know about Menger?. *History of political economy*, 22, 313–348.
- Boettke, P. J. (2023). *Methodological Individualism and the Austrian School of Economics*. Handbook of Methodological Individualism. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4450077
- Boettke, P. J., Lavoie, D., & Storr, V. H. (2001). 19 The subjectivist methodology of Austrian economics and Dewey's theory of inquiry. *Dewey, pragmatism and economic methodology*, 327.
- Boettke, P. J., & Coyne, C. J. (Eds.). (2015). *The Oxford handbook of Austrian economics*. Oxford University Press.
- Boettke, P. J., & Coyne, C. J. (2023). *New thinking in Austrian economics*. Annual Review of Economics, 15(1), 329–347.
- Chamlee-Wright, E., & Storr, V. H. (2015). Social economy as an extension of the Austrian research program. *The Oxford handbook of Austrian economics*, 247–271.
- Coase, R. H. (1999). International Society of New Institutional Economics. <https://www.coase.org/coasespeech.htm>, Son Erişim 04.06.2025
- Egger, J. B. (1978). The Austrian Method. L. M. Spadaro (Ed.), *New Directions in Austrian Economics*. (p. 19–39). Sheed Andrews and McMeel, INC. Subsidiary of Universal Press Syndicate Kansas City.
- Espinas, A. (1890). Les origines de la technologie. *Revue Philosophique de La France et de l'Étranger*, 30, 113–135. <http://www.jstor.org/stable/41073426>
- Foss, N. J. (1997). *Austrian Economics and the Theory of the Firm* (No. 97-3). Department of Industrial Economics and Strategy, Copenhagen Business School.
- Friedman, M. (1966). The methodology of positive economics. In *Essays In Positive Economics*. (pp. 3–16, 30–43). Chicago: Univ. of Chicago Press. https://www.wiwiiss.fu-berlin.de/fachbereich/bwl/pruefungs-steuerlehre/loeffler/Lehre/bachelor/investition/Friedman_the_methodology_of_positive_economics.pdf
- Furubotn, E. G., & Richter, R. (2010). Institutions and economic theory: the contribution of the new institutional economics: Second edition. In *Institutions and Economic Theory: The Contribution of the New Institutional Economics: Second Edition*. The University of Michigan Press.
- Garnett Jr, R. F. (2006). Paradigms and pluralism in heterodox economics. *Review of Political Economy*, 18(4), 521–546.
- Gordon, D. (2004). *İktisadi matığa giriş*. (çev. Bahadır Akın). Liberte Yayınları. (Eserin orijinali 2000'de yayımlandı).
- Hayek, F. A. (1945). The use of knowledge in society. *The American Economic Review*, 35(4), 519–530. <http://www.jstor.org/stable/1809376>
- Hayek, F. A. (1973). *Law, Legislation and Liberty. Rules and Order*. (Vol. 1) University of Chicago Press.
- Hayek, F. A. (1988). *The fatal conceit: The errors of socialism*. Routledge.
- Hayek, F. A. (1995). *Kölelik yolu*. (çev. Turhan Feyzioğlu ve Yıldırım Arsan). Liberte Yayınları.

(Eserin orijinali 1944'te yayımlandı).

- Hayek, F. A. (2013). *Law, Legislation and Liberty: A New Statement of the Liberal Principles of Justice*. (Vol. 1, Vol. 2. Vol. 3). Routledge.
- Herbener, J. (1997), "The Pareto rule and welfare economics", *Review of Austrian Economics*, 10 (1), 70-106.
- Jędruchiewicz, A. (2016). The Methodology of the Austrian School of Economics. *Argumenta Oeconomica Cracoviensia*, 14, 9-28. <https://doi.org/10.15678/aoc.2016.1401>
- Kirzner, I. M. (1978). Economics and error. L. M. Spadaro (Ed.), *New Directions in Austrian Economics*. (p. 57-76). Sheed Andrews and McMeel, INC. Subsidiary of Universal Press Syndicate Kansas City.
- Kirzner, I. M. (2000). *The driving force of the market: Essays in Austrian economics*. Routledge.
- Lachmann, L. M. (1970). *The legacy of Max Weber*. Heinemann.
- Lachmann, L. M. (1978). An Austrian stocktaking: unsettled questions and tentative answers. L. M. Spadaro (Ed.), *New directions in austrian economics*. (p. 1-18). Sheed Andrews and McMeel, INC. Subsidiary of Universal Press Syndicate Kansas City.
- Lachmann, L. M. (2005). *Expectations and the meaning of institutions. Essays in economics by Ludwig Lachmann*. Ed. D. Lavoie. Taylor & Francis e-Library. First published 1994 by Routledge.
- Leoni, B., & Frola, E. (1977). On mathematical thinking in economics. *Journal of Libertarian Studies*, 1(2), 101-09.
- Leube, K. R. (2010). On Menger, Hayek and on the Concept of 'Verstehen'. In *Austrian Economics in Transition: From Carl Menger to Friedrich Hayek* (pp. 257-275). London: Palgrave Macmillan UK.
- Littlechild, S. C. (1979). *The fallacy of the mixed economy: an "Austrian" critique of conventional economics and government policy*. Cato Institute. https://books.google.com/books/about/The_Fallacy_of_the_Mixed_Economy.html?hl=tr&id=Ej7uAAAAAAAJ
- Machlup, F. (2004). *Ludwig von Mises: The academic scholar who would not compromise*. <https://mises.org/mises-daily/ludwig-von-mises-scholar-who-would-not-compromise>
- Madison, G. B. (1990). How individualistic is methodological individualism? *Critical Review*, 4(1-2), 41-60. doi:10.1080/08913819008459592
- Menger, C. (2004). *Principles of Economics*. Ludwig von Mises Institute; electronic online edition.
- Menger, C. (1963). *Problems of economics and sociology*. University of Illinois Press
- Mises, L. von. (1949). *Human action: a treatise on economics*. Yale University.
- Mises, L. von. (1998). *Human action: a treatise on economics the scholar's edition*. Ludvig von Mises Institute. Auburn, Alabama.
- Mises, L. von. (2007). *Sosyalizm: iktisadi ve sosyolojik bir tahlil*. (çev. Yusuf Şahin). Liberte Yayınları. (Eserin orijinali 1932'de yayımlandı).
- O'Driscoll, G. P. J., & Rizzo, M. J. (1985). *The economics of time and ignorance*. Blackwell.
- Parsons, S. D. (1997). *Mises, the A Priori, and the Foundations of Economics: A Qualified Defence*. *Economics and Philosophy*, 13(02), 175. doi:10.1017/s0266267100004478
- Prendergast, C. (1986). Alfred Schutz and the Austrian School of Economics. *American Journal of Sociology*, 92(1), 1-26. <http://www.jstor.org/stable/2779715>
- Prychitko, D. L. (1990). Methodological individualism and the austrian school: A note on its critics. *Journal des économistes et des études humaines*, 1(1), 171-180.

- Rizzo, M. J. (1978). Praxeology and econometrics: a critique of positivist economics. L. M. Spadaro (Ed.), *New Directions in Austrian Economics*. (p. 40-56). Sheed Andrews and McMeel, INC. Subsidiary of Universal Press Syndicate Kansas City.
- Robbins, L. (1935), *An essay on the nature and significance of economic science*, 2nd ed., London: Macmillan
- Robitaille, C. (2024). The Austrian school of economics and interpretive sociology: Some epistemological complementarities and divergences. *Revue européenne des sciences sociales*, 622(2), 137-163.
- Rothbard, M. (1956), "Toward a reconstruction of utility and welfare economics", in: M. Sennholz (ed.), *On Freedom and Free Enterprise: Essays in Honor of Ludwig von Mises*, Princeton, NJ: Van Nostrand, 224-262.
- Rothbard, M. N. (1962). *Man, economy and state (Vols. 1-2)*. Nash Publishing. <https://mises.org/library/man-economy-and-state-power-and-market>
- Rothbard, M. N. (1976). Praxeology: The methodology of Austrian economics. *The foundations of modern Austrian economics*, 19-39.
- Rothbard, M. N. (1995). The present state of Austrian economics. *Journal des Economistes et des Etudes humaines*, 6(1), 43-90.
- Rothbard, M. N. (2011). *Economic controversies*. Ludwig von Mises Institute.
- Schleifer, R. (2018). Literary Modernism and Economics. *The Bloomsbury Companion to Modernist Literature*, 393.
- Schulak, E. M., & Unterkofler, H. (2011). *Austrian school of economics: a history of its ideas, ambassadors, and institutions*. Ludwig von Mises Institute.
- Smith, B. (1990). *On the Austrianness of Austrian economics*. *Critical Review*, 4(1-2), 212-238. doi:10.1080/08913819008459601
- Spadaro, L. M. (1978). *New directions in Austrian economics*. Sheed Andrews and McMeel, INC. Subsidiary of Universal Press Syndicate Kansas City.
- Stigler, G. J. (1950). The Development of Utility Theory. I. *Journal of Political Economy*, 58(4), 307-327. <http://www.jstor.org/stable/1828885>
- Tobin, J. (1985). Neoclassical Theory in America: JB Clark and Fisher. *The American Economic Review*, 75(6), 28-38.
- Vaughn, K. I. (1994). *Austrian economics in America: The migration of a tradition*. Cambridge University Press.
- Weber, M. (2014). *Toplumsal ve ekonomik örgütlenme Kuramı*. (çev. Özer Ozankaya). Cem Yayınevi. (Eserin Orijinali 1947'de yayımlandı).
- Wiśniewski, J. B. (2014). The methodology of the Austrian school of economics: The present state of knowledge. *Ekonomia-Wroclaw Economic Review*, 20(1), 39-54.
- White, L. H. (1984). The Methodology of the Austrian School Economists. *The Ludwig von Mises Institute of Auburn University*, 4-40.
- Yeager, L. B. (1954). The methodology of Henry George and Carl Menger. *American Journal of Economics and Sociology*, 13(3), 233-238. <https://doi.org/10.1111/j.1536-7150.1954.tb02415.x>
- Yay, T., & Aktan, C. C. (2021). *Avusturya İktisat Okulu*. Astana Yayınları.
- Yu, F. L. T., & Shiu, G. M. C. (2011). A new look at the Austrian School of Economics: review and prospects. *International Journal of Pluralism and Economics Education*, 2(2), 145. <https://doi.org/10.1504/ijpee.2011.041695>